

ערך חיי האדם - (3 שיעורים)

מטרות היחידה:

הבהרת המושג "צלם אלוקים" (ניסיון להבין במה אנו דומים לקב"ה)

"גילוי" צלם האדם שבכל אחד מאיתנו

עמידה על השלכות עובדת היותנו "בצלם אלוקים"

עמידה על השלכות היות כל אדם "בצלם אלוקים"

עירור המודעות לרגשות שמעלה בנו עובדת היותנו יהודים

מהלך היחידה: (בסוגריים-תשובות התלמידים)

פתיחה:

ניתן להקדים לצפייה בסרט משחק ב"משחק התכונות", אותו ניתן למצוא באתר שכתובתו:

<http://www.hadracha.org/dl.asp?id=1557>

הקרנת הסרט "הנחשול". האם הילדים בכיתה היו בעלי "צלם אלוקים"?

מה השפיע על "צלם אלוקים" שבהם?

כיצד היית נוהג/ת במקומם?

ג. 3. ערך חיי אדם

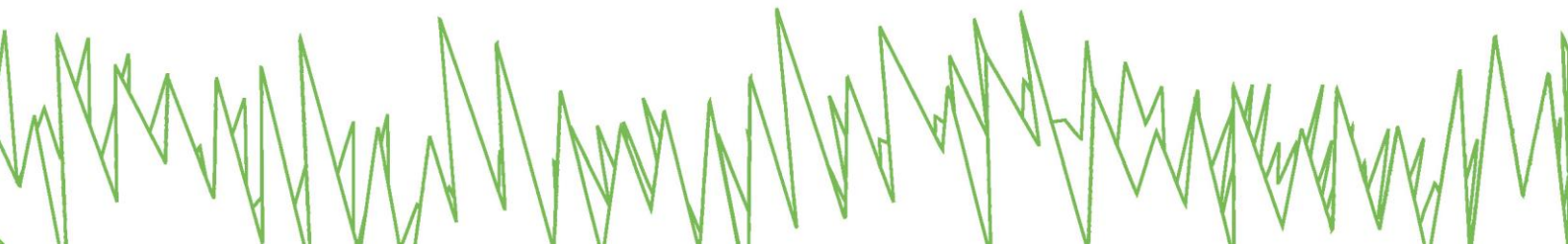
במסכת אבות פ"ג מ"ד מובאים דברי רבי עקיבא שאמר:

"חביב אדם שנברא בצלם, חיבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר: 'בצלם א-לוקים עשה את האדם'"

על אילו תכונות ספק ניתן לומר שהן משקפות את צלם אלוקים?"

כיצד משפיע הצבר על אורח חייך? (רחמנות, אכפתיות, הקשבה, כבוד, ווטרנות. נצטוונו "ולדבקה בו", לכן עלינו

לנהוג על פי מידותיו של הקב"ה.

ג. 3. א. בצלם אלקים

בראשית א, כ"ז – כ"ח

"וַיִּבְרָא אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ

בְּצֶלֶם אֱלֹקִים בָּרָא אֹתוֹ

זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם.

וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹקִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹקִים

פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֶׁהָ"

1. מה הן נקודות הדמיון בין האדם לאלוקים? היעלפי המקורות הבאים. (כוח הבחירה שבו, תפקידו כשליט ואחראי בעולם, הכוח השכלי שבו, הכוח היוצר שבו, חסד ונתינה)

רש"י: (דמיון חיצוני)

ויברא אלוקים את האדם בצלמו – בדפוס העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים, שנאמר 'ותשת עלי כפכה'.

בצלם אלוקים ברא אותו – פרש לך שאותו צלם המתקן לו צלם דיוקן יוצרו הוא.

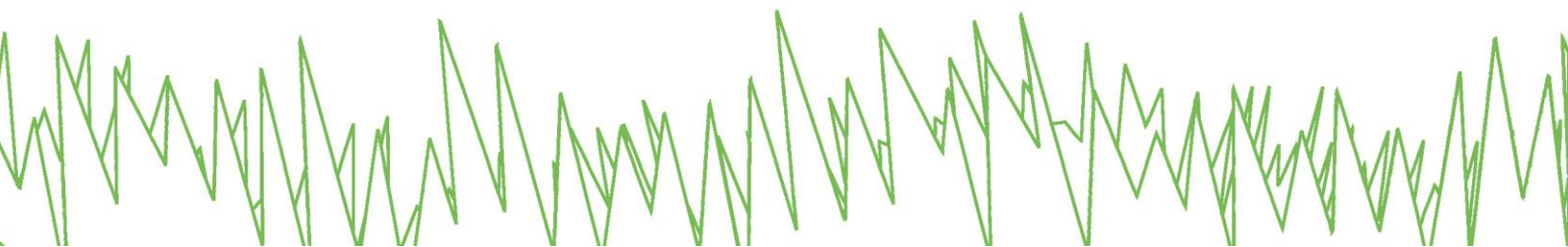
(והרי לקב"ה אין גוף!! תשובה: האדם נברא בדמות המלאכים, שנאמר: "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו")

רמב"ם מורה נבוכים, חלק א', פרק א', בתרגום הרב יוסף קאפח, הוצאת מוסד הרב קוק. (הכוח השכלי)

צלם נאמר הוא על הצורה, כלומר, על העניין אשר בו נהיה הדבר ונעשה מה שהוא ... אשר אותו העניין באדם, הוא אשר בו תהיה ההשגה האנושית. ובגלל ההשגה השכלית הזו נאמר בו "בצלם אלוקים ברא אותו".

ספורנו בראשית, א', כ"ו (כוח הפחיתות)

בקצת ידמה (האדם) לאל יתברך הפועל בבחירה. אמנם בחירת האל יתברך היא לעולם לטוב, ולא כן הבחירה האנושית.

ר' שבתי דונולו, פירוש נעשה אדם בצלמנו, בספר תחכמוני, מהדורת לינק, עמ' 8 (פסוקים 101-102)

זה הצלם ודמות שאמר ה' יתברך...

אינו דמות תואר פנים כי אם בדמות מעשה אלוקים ומעשה העולם...

כמו שהאלוים עליון ומושל באדם ובכל העולם... כן האדם...

כמו שהאלוים יודע ומבין, כן אדם שנתן לו חכמה לידע...

וכמו שהבורא עשה בניין העולם ומוסדות הארץ, ונטיית הרקיע ומקווה המים, כן האדם יכול לבנות, לייסד... ולזרוע ולצמוח, ולנטוע ולעשות...

וברוב דברים ידמה האדם, כמעט מזער, לאלוים, לפי מיעוט הכוח וקוצר החיים שנתן לו האלוים.

איש ההלכה, הרב יוסף דב הלוי סולוביצ'יק (נ/ח פ"י)

שיא השלמות המוסרית והדתית, שהיהדות שואפת להגיע אליה, הוא האדם בתור יוצר. הקב"ה, כשברא את עולמו, הניח מקום ליצור ידיו – האדם – להשתתף ביצירתו. כאילו פגם הקב"ה את ההווה כדי שבשר ודם ימלא את פגימותיה וישכללה.

2. מה היא, לעצתך, הפיסיקה מן האדם העקבות קביעה זו הפיסיקה?

(להשתמש בתכונות שמנינו בתשובה לשאלה הקודמת. חז"ל לימדו אותנו שצלם אלוים של האדם הוא שמחייב אותנו לכבד את האדם, והוא שמעניק לקיומו ערך ומשמעות, התנהלות מוסרית, לקיחת אחריות על מעשיו בגלל כוח הבחירה (=האדם יקח אחריות על מעשיו לאחר שבחר בהם באופן חופשי), אחריות על המתרחש בעולם, יכולת פיתוח ויצירה)

בראשית ט', א' – ו'

"וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת-נֹחַ וְאֶת-בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלאוּ אֶת-הָאָרֶץ. וּמוֹרָאֲכֶם וְחֻתָּכֶם יְהִיָּה עַל-כָּל-חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכָל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׁ הָאָדָמָה וּבְכָל-דָּגֵי הַיָּם בְּיָדְכֶם נִתְּנוּ. כָּל-רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא-חַי לָכֶם יְהִיָּה לְאֶכְלָה כִּי־רֶק עֹשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת-כָּל. אֲךְ-בֶּשֶׂר בְּנֶפֶשׁ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ. וְאֶךְ אֶת-דָּמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדָרְשׁ מִיַּד כָּל-חַיָּה אֲדָרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֲדָרְשׁ אֶת-נַפְשׁ הָאָדָם. שֶׁכֵּן דָּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת-הָאָדָם."

1. את הקטע ניתן לחלק לשני חלקים. מה הם תני כותבות לכל אחד מהם. ("ויברך...נתתי לכם את כל"-

ברכה+הנחיה; "אך בשר...עשה את האדם"-תביעה וציפיה למוסריות)

2. הצלישי את המילה "אדם" בקטע. מי מכונה בקטע "אדם"? ("שופך דם האדם-הנרצח, "באדם דמו יישפך"- השופט, "מיד האדם-הרוצח מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם הנרצח")

3. מהי המשמעות של כינוי אדם לכל אחת מהצמיונות שהלכית בתשובה הקודמת? (האיסור החמור לרצוח אדם נובע מכך שכל בני האדם נבראו בצלם אלוקים. גם הרוצח נברא בצלם אלוקים. לכן, הוא אחראי למעשיו ולכן יש לשפוט. השופט נקרא אדם, כי בהבראו בצלם אלוקים הוא בעל יכולת שכלית לשפוט)

4. "אצלו את נפש האדם": מזה הקב"ה הוא שצוה כיצד נראית וכיצד מרגישה הצרישה של הקב"ה? (הדרישה היא המשפט שישפטו בני האדם את הרוצח. הקב"ה הוא זה שדורש. כי פגיעה באדם שנברא בצלם אלוקים היא פגיעה בדמות הקב"ה)

ניקולי א' ברדייב (1874-1948)

כשהאדם כופר בצלם אלוקים שבו ומטשטש,
אין הוא יכול לשמור לזמן רב על צלם האדם שבו,
והחיה משתלטת אז עליו.

פרימו לוי, כימאי יהודי יליד טורינו שבאיטליה (1917 – 1987)

הזהו האדם? (עמ' 26-27)

עתה הבנו ששפת אנוש דלה לבטא את העלבון הצורב. את אובדן צלם אנוש. המציאות נגלתה לעינינו כהווייתה בשבריר שנייה, כמעט כמחזה נבואה: עד התחתית הגענו. לשפל המדרגה, למטה מזה אי-אפשר לרדת. לא נותר לנו דבר: לקחו לנו את הבגדים, את הנעליים, עוד מעט גם את שמותינו יטלו. אם בכל זאת נרצה לשמור עליהם, יהיה עלינו לאזור את כל כוחותינו כדי שישרוד דבר מה מאתנו, דבר ממה שהיינו.

אני יודע שלא בנקל ניתן להבין את דברי, וטוב שכך הוא. ינסה נא, אפוא כל אחד להרהר מה ערכם של הרגלי יום-יום הקטנים של כל אדם וכמה משמעות יש להם, לחפצים רבים שיש אפילו בידי פושט-יד עני שבקרן רחוב: ממחטה, מכתב ישן, תמונה של אדם יקר. דברים מעין אלה הם חלק מאישיותנו כמעט כמו איבר מאיברי גופנו. אין אנחנו יכולים לשוות בדמיונו את החיים בלעדיהם. אם הם אובדים מיד אחרים תופסים את מקומם. והם שלנו משום שיש בכוחם

לעורר בנו מחשבות.

עתה שוו בנפשכם אדם שניטלו ממנו ביתו, הרגליו, בגדיו, הורחק מיקריו, הכל, כל מה שהיה לו: אדם כזה לא יהיה אלא קליפה ריקה, לא נותר לו דבר, הוא אומלל וחסר אונים; לא נותר לו כבוד עצמי; הוא לא יכול עוד להבחין בין טוב לרע. מי שניטל ממנו הכל בהינף יד, גם אישיותו ניטלת ממנו בקלות יתרה. הוא הופך ליצור נחות ביותר שקל להחליט להמיתו בלי מחשב תחילה. ליצור כזה אין להתייחס כאל בן-אדם. במקרה הטוב ביותר יישפט לחיים או למוות בשל שיקול של תועלת. אולי כעת ניתן להבין את המשמעות הכפולה של השם "מחנה ההשמדה" ואולי יובן עכשיו מה אנו רוצים לבטא במשפט: להיות בתחתית.

(סבב תגובות: יש יותר משמעות ממה שחשבנו, הקשר בינינו לבין הקב"ה, בכל אחד יש משהו מה' ולכן אין לפגוע בו, קל מאד לאבד את צלם האלוקים בתקופתנו, יש לנו בחירה אם להידמות לקב"ה וכיצד לעשות זאת עם התכונות שבנו, צריך להעריך כל אדם.)

ג. 3. ב. היחס לגוי

באתר כיפה התפרסמה השאלה הבאה תחת הכותרת: האם לערבי יש צלם אלוקים?

האם לערבי יש צלם אלוקים?

תוכן השאלה

שלום כבוד הרב יש לי שאלה שכבר זמן רב מציקה ואני לא מצליחה להבין אני מאד קיצונית(כמובן שבצד הימני) בעיני ערבים העניין שמפריע לי זה שהערבים נוצרו גם מצלם אלוקים אז איך אפשר לנהוג איתם? תודה רבה לכבוד הרב עימך הסליחה על אורך השאלה...

כיצד היית מסיבה אלף השאלה? (צריכה להיות מידתיות: אם הערבים אינם נוהגים בנו כראוי ומסכנים אותנו

עלינו לנהוג בהם "מידה כנגד מידה"; צריך לנהוג בכל אדם בכבוד, באשר הוא נברא בצלם אלוקים; יש בערבים מידות שליליות ולכן צריך להתייחס אליהם כאילו אין בהם צלם אלוקים; יש בערבים גם מידות שליליות ורק אם הם בוחרים בהם יש להתייחס אליהם בהתאם.)

תוכן התשובה

שלום לך!

ישר כח על השאלה החשובה והיפה!

כמו שאמרת, כולנו נבראנו בצלם אלקים, גם הערבים. אכן, אין ציווי להרוג אותם, להתעלל בהם, להשפיל אותם, אך ברור ומוכן שכאשר יש אדם שמסכן אותנו, עלינו להלחם בו בכל התוקף ללא רחמים – **כי גם אנחנו נבראנו בצלם אלוקים.**

ואנחנו? אנחנו לא רודפים אחריהם להורגם – רק אחרי הרוצחים שלהם – ואת צריכה לדעת כי מי שמרחם על רוצחים אכזרים, סופו שיתאכזר על רחמנים!

ולכן כל אלו שנוהגים "נקיות נפש" בעצמם ואומרים שלא יפציצו רוצחים ארורים אם בגלל זה יפגעו אזרחים ערבים - הם הם גורמים להביא עלינו אסון ברחובות העיר. אם ירחמו על רוצח בגלל שילדיו נמצאים עימו - עלולים לההרג ילדים תמימים שהוריהם אינם רוצחים. לכן נקבע הכלל האלוקי "אוי לרשע ואוי לשכנו".

עלינו לנהוג בערבים בכבוד במידה והם מתנהגים באותה צורה ואם לא – להתנהג עמם בתקיפות.

המעשים הבזויים והנדירים עליהם אנו שומעים על חיילי צה"ל בודדים שהתעללו בערבים, הם בניגוד להלכה ואסורים! כאמור רק במקרה מקומי שבו צריכים לנהוג בתוקף, עלינו לעשות כך!

בהצלחה

ויהי רצון שהקב"ה יפר את עצת אויבנו ויקלקל אל מחשבתם הרעה ויחזירם בתשובה שלמה לפניו לשלום אהבה ויושר אמיתי.

התשובה התקבלה מהרב שמואל אליהו
בתאריך כ"ט טבת ה'תשס"ו

רמב"ם, אגרת תימן

דעו, שזאת היא תורת ה' האמיתית, שניתנה לנו ע"י אדון כל הנביאים הראשונים והאחרונים. שבתורה הזאת הבדילו הבורא משאר בני העולם שנאמר (דברים י' טו) "רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה". ואין זה לפי שהיינו ראויים לכך, אלא בחסדו של בורא וטובו שהתחסד אלינו והטיב לנו בשביל שקדמו לאבותנו מעשים טובים בידיעת הבורא ובעבודתו. שנאמר דברים ז' ז' "לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם" וגומר.

ומפני שייחד אותנו הבורא במצוותיו ובחוקותיו, והתבארה מעלתנו על זולתנו בכללותו ובמשפטיו, שנאמר (דברים ד' ח') "ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים" וגומר, קינאונו הגויים כולם על דתנו קנאה גדולה, וילחצו מלכיהם בשבילה לערער עלינו שטנה ואיבה, ורצונם להלחם בה' ולעשות מריבה עמו, ואלקים הוא ומי ירב לו. ואין לך זמן מאז שנתנה לנו תורה עד זמננו זה, שכל מלך עובד עבודה זרה גובר או מכריח או מתגבר או אנס, שאין תחילת כוונתו ודעתו לסתור תורתנו, ולהפוך דתנו באונס בניצחון ובחרב. כמו עמלק וסיסרא וסנחריב ונבוכדנצר וטיטוס ואדרינוס, והרבה כיוצא בהן. זהו הנוע האחד משני הנועים שהתכוונו בו לנצח החפץ האלקי.

אבל הנוע השני הם המחוודים משאר המלכויות, והחכמים מיתר הלשונות, כמו האדומים והפרסיים והיוונים, שאלו כמו כן שמו כוונתם לסתור דתנו ולהפר תורתנו בטענות שטוענים אליה ובקושיות שמחברים. ומגמתם בכל זה להפר התורה ולמחות עקבותיה בחיבוריהם, כמו שהתכוונו האנסים במלחמותיהם. ולא זה יצלח ולא זה, שהקדוש ב"ה בישר אותנו על ידי ישעיהו, שכל אנס או נצחן שיתכוון לסתור תורתנו ולבטל דתנו בכלי זיין, ישבור הבורא כלי מלחמתו ולא יצליחו. וזה על דרך משל, כלומר שעצתו לא תשלם לעולם. כמו כן כל טוען שיתכוון לבטל מה שבידינו, יצא מחויב מן הדין בטענתו, ויבטל אותה ולא תתקיים. כמו שנאמר (ישעיהו נ"ד י"ז) "כל כלי יוצר עליך לא יצלח, וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי, זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי נאם

ה'."

1. האם יש פלטים שהיית מעדיף להיות אליי נסי אפרטיש מה המחיריט ומה הפולחית בלחיות
י'ה'י' (אנו שנואים בעולם, חיים כל הזמן במצב מלחמה, יש לנו חוקים מגבילים, המגבלות שומרות עלינו, יש לנו
מסגרת, אנחנו יוצאי דופן, הייחוד שלנו הופך אותנו לשונים אך לא לאחרים באופן שאיננו יכולים להשתלב בין העמים).

2. אינה יחס היית לזכרת מקטע זה כלפי יהודי שאינו שומר תורה ומצוות? מה ההבחנה בינו
לבינו אליי? (הייתי מתייחסת אליו בהבנה, כי קשה לעמוד במחירים שמשלמים על היותנו יהודים)

3. כיצד מסביר הפאמ"ס את האנטישמיות? חשב על אליי אנטישמיות שאתה מכיר מסיפורי: נסה
להסביר את שורש כפי שמסביר הפאמ"ס באשרת מה דעתך? האם יש לך הסברים נוספים?

(בגלל הדת, זו מלחמה בה', בגלל השוני)

* התלמידות שמעו על סקר שנערך באותו שבוע בקרב בני נוער יהודים וערבים ישראלים על היחס למדינה ועל היחס בין
שתי הקבוצות. נערך דיון בכיתה על משמעות תוצאות הסקר, שמבטא שנאה לערבים, אי ראיית הערבים את עצמם כחלק
מהחברה הישראלית.

מתוך "שיחות הרב צבי יהודה" בעריכת הרב ש. אבינר

לכבוד

המנהל והמורים של בית-הספר,

פה עיקות"ו

הנני מחויב להעיר את כ' על העניין דלהלן:

היום בשעות שלפה"צ, בעברי על פני ביה"ס והלאה לרחוב יפו-בן-יהודה, ראיתי כי מתוך חבורת ילדים יוצאי ביה"ס
פגעו איזה מהם, פעמים ופעם, פגיעה שבגוף והתגרות גסה בערבים רוכלי-רחוב שעברו אז שם. פעמיים - יחד בשני
הערבים אחד צעיר ואחד זקן, שהיו משותפים בעניינם כנראה, התחל בצעיר והמשך בזקן בגסות מיוחדת. זה היה
מרחק קטן מן שער החצר של ביה"ס. אח"כ שוב בצעיר אחד, במדרכת רחוב יפו לצד תחילת רחוב בן-יהודה.
נצטערתי ונתבישתי מאוד למראה-עיני זה. מתוך מרוצת הילדים והשתובבותם לא עלה בידי להשיגם להעירם על כך.
איני יודע מי הם הילדים האלה, מי הוריהם ומוריהם. יודע אני רק זה, שהם היו יוצאי ביה"ס. לא כולם - כל חבורת
הילדים יוצאי ביה"ס - עסקו באותה פגיעת-התגרות מגונה, אלא איזה מהם, וכמדומני שגם מי מהם מחה נגד זה.

אעפ"כ מציאות העובדה הזאת, שהכאיבתני והעליבתני, כאמור, מחייבת אותי להעירכם על הצורך בשימת-לב חינוכית יתירה ומיוחדת לבטול אפשרויות שכאלה, גם מצד עצמה של תורת היהדות ומוסרה וגם מצד הערך המעשי היישובי והמדיני, של משמרת דרכי שלום ויחסי שכנים.

בכל כבוד ויקר

ובתוחלת קידוש השם לישע עמו ונחלתו

צבי יהודה הכהן קוק

במה מסייעים צבירי הפרמה"ס וצבירי קוק במה להפנות היחס הפאנוי אליו?

(לא לזלזל, אנחנו יהודים; מה שמאפיין אותנו: חום ואהבה; להתייחס בכבוד מינימאלי אך כשפוגעים בנו נעניש את הפוגעים; הכללה- כמו שהערבים מתייחסים אלינו כך יש להתייחס אליהם; מה עשינו להם שהם מתייחסים אלינו ככה? התנהגות כזאת לא טמונה בנו; להגיב-אך לא באלימות; להלחם בהם; לשנוא אך בלי לפגוע; אסור להכליל; לשנוא ולפגוע בכל מי שנגוע בפיגועים, למשל: אם יש במשפחתו מי שקשור בעריכת פיגועים כנגדנו)

מקורות עזר למורה להובלת הדיון:

* משחק התכונות+הדרכה ניתן למצוא באתר שכתובתו: <http://www.hadracha.org/dl.asp?id=1557>

*מאמרו של ד"ר שמעון אליעזר הלוי (שוברט) ספירו: "המשמעות המוסרית של צלם אלוקים. את המאמר ניתן לקרוא באתר אוניברסיטת בר אילן בכתובת

<http://www.biu.ac.il/JH/Parasha/noah/shu.html>

*יעקב בינג במאמרו: "שופך דם האדם באדם דמו ישפך". את המאמר ניתן לקרוא באתר תנועת נתיבות שלום בכתובת:

<http://www.netivot-shalom.org.il/parshheb/noah2.php>

*שאל מתוך אתר כיפה בנושא: האם לערבי יש צלם אלוקים?

<http://www.kipa.co.il/ask/show/27601>

